

Green Folklore : Folklore studies, in the View of Ecocriticism

Thanya Sangkaphanthanon¹ and
Lawan Sangkaphanthanon²

¹ Ph.D. (Thai), Associate Professor,

² Ph.D. (Thai), Assistant Professor,

Faculty of Humanities, Naresuan University

E-mail: phaitoon.thanya@gmail.com

3

ปีที่ 24
ฉบับที่ 3
ก.ย.
-
ธ.ค.
2561

Abstract

This paper presents a new perspective in studying folklore and folkloristic through ecocriticism lens. Ecocriticism is the study of literature and the environment from an interdisciplinary point of view, where literature scholars analyze texts that illustrate the link between nature and human and examine the various ways literature treats the subject of nature. The majority of folklores typically display the interrelation between human and nature. Such connections can be found in folklore literature such as local proverbs, folktales, and legends. In addition, The study of folklore and folkloristic through ecocriticism perspective expands the direction of humanities study into the domain of cultural study.

คติชนลีเซียว : การศึกษา...| ธีัญญา สังขพันธานนท์ และ ลาวัญย์ สังขพันธานนท์

Therefore, The 'Green folklore' approach allows us to interpret and analyze familiar literature sources from an unexplored angle, which could yield new and meaningful findings.

Keywords: ecocriticism, folkloristic, Green folklore

คติชนสี่เขี้ยว : การศึกษาคติชนวิทยา ในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ

ธัญญา สังขพันธานนท์¹ และ ลาวัณย์ สังขพันธานนท์²

¹ ศศ.ด. (สาขาภาษาไทย) รองศาสตราจารย์

² ศศ.ด. (สาขาภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนนคร

E-mail: phaitoon.thanya@gmail.com

5

ปีที่ 24
ฉบับที่ 3
ก.ย.
-
ธ.ค.
2561

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอมุมมองใหม่ในการศึกษาทางคติชนวิทยาและข้อมูลทางคติชนวิทยาด้วยแนวทางของทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในตัวบทวรรณกรรม ว่าเป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้และน่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากข้อมูลทางคติชนวิทยาหลายประเภทได้แสดงให้เห็นถึงนัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในหลายมิติ จึงมีความเป็นไปได้ของการนำข้อมูลคติชนวิทยามาศึกษาในแนวทางของทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ ดังที่มีงานศึกษาวิจัยหลายเรื่องได้แสดงให้เห็น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาข้อมูลประเภทตำนาน นิทานพื้นบ้าน และสุภาษิตพื้นบ้าน วิธีการศึกษาคติชนวิทยาด้วยแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศสอดคล้องกับแนวโน้ม

คติชนลีเซียว : การศึกษา...| ธิญญา สังขพันธานนท์ และ ลาวัญย์ สังขพันธานนท์

ของการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์และที่หวนกลับไปสู่การศึกษาทางวัฒนธรรม เพราะข้อมูลคติชนวิทยาก็คือผลผลิตทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่ทำนายและรองรับแนวทางการศึกษาใหม่ ๆ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า “คติชนลีเซียว” จึงเป็นพื้นที่ใหม่ที่เปิดกว้างให้มีการศึกษามุมมองที่แตกต่างไปจากระเบียบวิธีศึกษาเดิม ๆ ได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: การวิจารณ์เชิงนิเวศ ข้อมูลทางคติชนวิทยา
คติชนลีเซียว

บทนำ

ในรอบหลายปีที่ผ่านมาการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพได้กลายเป็นช่องทางใหม่ในการศึกษา ซึ่งรู้จักกันในนามการวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) แนวทางใหม่นี้มีสาระสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย ซึ่งเริ่มปรากฏชัดเจนในงานวรรณกรรมของนักเขียนในปัจจุบัน แม้ว่าการศึกษาในแนวทางนี้จะมีจุดเริ่มต้นในสหรัฐอเมริกาก่อนที่จะขยายไปยังยุโรป และเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นในเอเชีย ดังเช่นใน อินเดีย ไต้หวัน เกาหลี ญี่ปุ่น และในกลุ่มประเทศอาเซียนรวมถึงไทยด้วย²

การวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นระเบียบวิธีที่เน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังคำนิยามที่ Glotfelty (1996) กล่าวไว้ในบทนำของหนังสือ *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* ว่าคือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (the study of the relationship between literature and the physical environment) การวิจารณ์เชิงนิเวศจึงเป็นทฤษฎีใหม่ที่สุดในวงวรรณกรรมและวัฒนธรรมศึกษา ที่มุ่งพิจารณาบทบาทของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สอดแทรกอยู่ในจินตนาการทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยการตรวจสอบโน้ตทัศน์ในการมองธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ บทบาทของธรรมชาติในวรรณกรรม วิธีการนำเสนอธรรมชาติในตัวบทรวมทั้งศึกษาการใช้ภาษา ความเปรียบที่เกี่ยวกับธรรมชาติ

ในปัจจุบันขอบข่ายของการวิจารณ์เชิงนิเวศขยายกว้างขึ้น จากพื้นที่ของการวิเคราะห์วรรณกรรม ไปสู่การศึกษาผลผลิตทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวาทกรรม ดนตรี ภาพถ่าย สภาพแวดล้อมเสมือนจริง ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Premchandar, 2018) สอดคล้องกับที่ Garrard (2004) กล่าวถึงในบทแรกของหนังสือ *Ecocriticism: The New Critical Idiom* ว่า การวิจารณ์เชิงนิเวศ หันไปศึกษาทางวัฒนธรรมมากขึ้น

เช่น การศึกษางานเขียนนวนิยายวิทยาศาสตร์ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ศิลปะ สถาปัตยกรรม และสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ อาทิ สวนสนุก สวนสัตว์ และห้างสรรพสินค้า ฯลฯ นักวิจารณ์เชิงนิเวศพยายามนำเสนอวาทกรรมของการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ทำให้เราวิเคราะห์และวิพากษ์โลกที่อาศัยอยู่ และสนใจกับกระบวนการและผลผลิตทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งมักจะมีการต่อรองที่ซับซ้อนของธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ในบรรดาผลผลิตทางวัฒนธรรมที่กล่าวนี้ นักวิจารณ์เชิงนิเวศยังหันมาให้ความสนใจข้อมูลทางคติชนวิทยา ในฐานะตัวบททางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

คติชนวิทยา (Folklore) เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งในวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ ที่มีขอบข่ายและเป้าหมายสำคัญคือ การศึกษาวัฒนธรรมการแสดงออกของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะการแสดงออกทางศิลปะ ทั้งรูปแบบของศิลปะการใช้ถ้อยคำในการเล่านิทานประเภทต่าง ๆ บทเพลงพื้นบ้าน สุภาสิต ปริศนาคำทาย ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ศิลปะในการทำเครื่องใช้พื้นบ้าน รวมไปถึงความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ทั้งสิ้น (ศิริพร ณ ถลาง, 2548) การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ในทางคติชนนั้นมีความหลากหลาย ตั้งแต่วิถีของการดำเนินชีวิต การกิน การอยู่ การละเล่นสันทนาการ ความเชื่อและขนบประเพณี Brunvand (1978, 20) มองว่าคติชนวิทยามีลักษณะที่เป็นจารีตประเพณี (traditional) ไม่เป็นทางการ (unofficial) ไม่ใช่สถาบัน (non-institutional) และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งครอบคลุมความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม ทศนคติ ความรู้สึกและความเชื่อที่ถ่ายทอดโดยวาจาหรือมุขปาฐะ ดังนั้นคติชนวิทยาจึงอุดมไปด้วยคุณค่าที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมพื้นบ้าน คติชนวิทยาบางประเภทยังเล่าเรื่องและแสดงให้เห็นความเคารพและการปกป้องธรรมชาติของคนท้องถิ่น ผ่านทั้งตัวอักษรและสัญลักษณ์ (Sukmawan, 2017) ในประเด็นนี้นักวิชาการส่วนมากเห็นพ้องกันว่า งานศิลปะซึ่งเกิดจากจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

มักนำไปสู่การก่อรูปจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเสมอ (Simmons, 1993, 19) สอดคล้องกับที่ Workineh (2001) และ Asante-Darko (2006) เห็นว่า แท้จริงแล้วความมุ่งมั่นในการแสดงออกทางศิลปะเพื่อทำความเข้าใจ การสถาปนา และการปกป้องรักษาสมาคมชาติมิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏในประเพณีของสังคมท้องถิ่นมานานแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่มักถ่ายทอดผ่านทางมุขปาฐะ นักวิชาการบางคนมองว่า โดยทั่วไปแล้วจินตนาการเกี่ยวกับธรรมชาติของคนในสังคม อาจได้รับอิทธิพลมาจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือความเชื่อและทัศนคติของคนในแต่ละชุมชน และได้กลายเป็นแนวทางในวิถีกิจกรรมของบุคคลและชุมชนให้เข้าไปมีส่วนร่วมต่อธรรมชาติที่มีโซ่มนุษย์ สิ่งเหล่านี้เราสามารถทำความเข้าใจได้จากแนวคิดพื้นบ้านที่มีการใส่รหัสในตำนาน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการนิยามตนเอง การกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การกำหนดสถานะของธรรมชาติในแต่ละวัฒนธรรม (Adugna, 2014)

แม้ว่าคติชนวิทยาจะมีความเชื่อมโยงกับประเด็นทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ แต่การศึกษาทางคติชนในระยะเริ่มแรกมุ่งเน้นไปที่การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดระบบข้อมูล การจัดทำแบบเรื่องของนิทานพื้นบ้าน ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นการศึกษาในเชิงประวัติ การแพร่กระจาย และบทบาทหน้าที่ตามแนวทฤษฎีโครงสร้างนิยม กระทั่งขยายขอบเขตการศึกษาและประเภทของข้อมูลมาสู่อคติชนวิทยาสมัยใหม่ (modern folklore) ในปัจจุบัน (ศิริพร ณ ถลาง, 2548) อย่างไรก็ตามเมื่อสำรวจงานวิจัยและการศึกษา คติชนวิทยาในหมู่นักวิชาการชาวต่างชาติโดยคร่าว ๆ ก็พบว่า มีงานศึกษาทางคติชนวิทยาจำนวนไม่น้อยที่เริ่มหันมาให้ความสนใจประเด็นธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาในข้อมูลทางคติชนวิทยา ไม่ว่าจะเป็นตำนานปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน หรือแม้แต่สุภาษิต คำพังเพย เป็นต้น ส่วนระเบียบวิธีในการศึกษาก็มีแนวโน้มที่จะใช้กรอบแนวคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศ ทั้งนักวิจารณ์เชิงนิเวศก็ให้ความสำคัญกับข้อมูลทางคติชนวิทยาว่าเป็นตัวบทที่มีนัยทางนิเวศวิทยา ดังเช่น (Buell, 1995) เห็น

ว่า คำกล่าวในสุภาสิตพื้นบ้านเต็มไปด้วยคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การวิเคราะห์ตามแนวการวิจารณ์เชิงนิเวศ จะช่วยให้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกโดยการขยายของเขตจินตนาการของมนุษย์เพื่อให้ครอบคลุมระบบนิเวศทั้งหมด

บทความนี้เริ่มต้นจากคำถามที่ว่า คติชนวิทยามีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาอย่างไร และเราจะศึกษาคติชนวิทยาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศได้อย่างไรบ้าง โดยผู้เขียนได้สำรวจข้อมูลและตัวอย่างจากงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง มานำเสนอเพื่อจะช่วยให้มองเห็นแนวทางและระเบียบวิธีในการศึกษาสำหรับผู้ที่สนใจต่อไป

ข้อมูลทางคติชนวิทยากับการศึกษาเชิงนิเวศ: ความเป็นไปได้และกรณีตัวอย่าง

Vol. 24
No. 3
Sep.
-
Dec.
2018

อาจกล่าวได้ว่า คติชนวิทยากับวรรณกรรมนั้นเป็นญาติที่ใกล้ชิดกัน เพราะทั้งคติชนวิทยาและวรรณกรรมต่างมีการใช้ภาษาเป็นแกนร่วมกัน ในหนังสือ Theory and History of folklore วลาดิเมียร์ พร็อพพ์ (Propp, 1984, 6-8) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับคติชนวิทยาว่า มีส่วนที่เหมือนกันและต่างกันหลายประการ เขามองว่าคติชนเป็นผลงานศิลปะมุขปาฐะในรูปแบบพิเศษ วรรณคดีก็เป็นศิลปะมุขปาฐะเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุผลนี้ ทั้งคติชนและวรรณคดีจึงเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด พร็อพพ์ยังเห็นว่าการแบ่งประเภท (genre) ของคติชนวิทยาและวรรณคดีมีความคาบเกี่ยวกันในบางส่วน นอกจากนี้แล้ว วิธีการในการศึกษาคติชนบางประเภทก็ใกล้เคียงกับวิธีการในการศึกษาวรรณคดี ความเชื่อมโยงระหว่างสาขาวิชาทั้งสองนี้ ใกล้เคียงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่า คติชนวิทยาและวรรณคดีก็มีความเท่าเทียมกัน ดังนั้น พร็อพพ์เห็นว่าวิธีการในการศึกษาวรรณคดีจะขยายไปถึงคติชนวิทยาได้เช่นกัน (Propp, 1984, 6)

ความใกล้ชิดกันระหว่างคติชนวิทยากับวรรณกรรมนี้เองทำให้นักวิชาการวรรณกรรมเริ่มนำเอาวิธีการศึกษาแนวการวิจารณ์เชิงนิเวศมา

ใช้ศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาที่แสดงออกโดยการใช้ภาษาซึ่งมีคุณลักษณะใกล้เคียงกับวรรณกรรม ดังเช่น ตำนานปรัมปรา (Myth) นิทานพื้นบ้าน ภาษิต คำกล่าวชาวบ้าน เพลงพื้นบ้าน เป็นต้น ดังที่ Finnegan (1992) ยืนยันว่า วรรณกรรมมุขปาฐะสามารถวิเคราะห์ได้ด้วยทฤษฎีที่ทันสมัยและได้รับความนิยม ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (poststructuralism) สตรีนิยม (feminism) ทฤษฎีหรือสร้าง (deconstruction) และทฤษฎีวิพากษ์ (critical theory) สำหรับทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศเอง ก็ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางการศึกษาที่ทันสมัย และยังมีความใกล้ชิดกับคติชนวิทยา เพราะนักวิจารณ์เชิงนิเวศรู้จักและใช้วิธีการดังกล่าว วิเคราะห์และศึกษาวรรณคดีมุขปาฐะมาระยะหนึ่งแล้ว (Dundes, 1965) สอดคล้องกับความเห็นของ Garrard (2004) นักทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศคนสำคัญ ที่มองว่า นักวิจารณ์เชิงนิเวศสามารถช่วยสำรวจและแก้ไขปัญหาทางนิเวศวิทยาได้ เพราะทฤษฎีดังกล่าวมีความเป็นสหวิทยาการ ในขณะที่การศึกษาวรรณคดีมุขปาฐะโดยนักภาษาศาสตร์และนักวรรณคดีนั้น มักจะละเลยที่จะศึกษาประเด็นและสารัตถะทางสังคม ส่วนการศึกษาโดยนักมานุษยวิทยาก็ละเลยประเด็นทางภาษาและวรรณคดีเช่นเดียวกัน (Danandjaya (2002) เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง Garrard และ Danandjaya ต่างมองว่า การวิจารณ์เชิงนิเวศสามารถช่วยอุดช่องว่างของการศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะ จากนักภาษาศาสตร์ นักวรรณคดี และนักมานุษยวิทยาได้

กล่าวโดยรวมจะเห็นได้ว่า การวิจารณ์เชิงนิเวศเป็นทฤษฎีที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั่นเอง ดังที่ Hagen (2012, 1) กล่าวว่า สำหรับนักวิจารณ์เชิงนิเวศแล้ว การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมมนุษย์ นับว่าเป็นว่าส่วนสำคัญในการศึกษาตัวบท ในทำนองเดียวกัน Abraham และ Abdulmalik (2015, 47) เห็นว่าไม่มีวัฒนธรรมใดที่ไม่แสดงให้เห็นประโยชน์ของธรรมชาติ ด้วยวิธีการศึกษาผ่านวัฒนธรรมเท่านั้น ที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติได้อย่างถ่องแท้ ด้วยหลักการนี้ ข้อมูลทางคติชนซึ่งเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม

ของมนุษย์จึงเป็นตัวบทอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถนำมาศึกษาในระเบียบวิธีของการวิจารณ์เชิงนิเวศได้ เพราะการวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยาจะทำให้เรามองเห็นร่องรอยหลักฐานของวิถีคิดและการมองธรรมชาติของมนุษย์ในอดีต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของวิถีคิดในปัจจุบัน

จากการสำรวจงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาด้วยแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศในต่างประเทศโดยสังเขป พบว่ามีงานศึกษาหลายชิ้นที่น่าสนใจ แต่ในบทความนี้จะขอนำเสนอเพื่อให้เห็นเป็นแนวทางผ่านการศึกษาข้อมูลทางคติชนเพียง 3 ประเภท คือ การศึกษาผ่านตำนานปรัมปรา การศึกษานิทานพื้นบ้าน และการศึกษาสุภาษิตพื้นบ้าน

1. การศึกษาด้านาน

นักวิจารณ์เชิงนิเวศเห็นว่า ถึงแม้อารยธรรมโบราณจะไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติระบบนิเวศโดยตรงอย่างปัจจุบัน แต่แต่บรรพบุรุษของเราก็ได้สร้างอคติบางอย่างเกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งได้กลายเป็นรากเหง้าของปัญหาและวิกฤติของระบบนิเวศในทุกวันนี้ อคติดังกล่าวมักปรากฏร่องรอยหลักฐานในตำนานปรัมปราของคนในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาด้านานจะช่วยอธิบายถึงที่มาของอคติที่ยาวนานนี้ได้ เนื่องจากตำนานมักจะสะท้อนให้เห็นวิถีคิด มุมมองที่มีต่อธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติเสมอ (Zekavat.2014) นักวิจารณ์เชิงนิเวศมักจะมองว่าอคติที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีรากฐานสำคัญมาจากวิถีคิดและการมองโลกที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) ซึ่งเป็นวิถีคิดที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อธรรมชาติและระบบนิเวศมาโดยตลอด จึงควรแก้ไขให้หมดสิ้นไป พวกเขาเห็นว่าการศึกษาด้านานควรมองให้กระจ่างถึงจิตใจและบริบทของผู้สร้างและการเสนอภาพแทนปรากฏการณ์ธรรมชาติของพวกเขา ตลอดจนผลกระทบที่สืบเนื่องมาสู่คนรุ่นต่อไป ดังที่ Wheat (2007) เห็นว่า การศึกษาด้านานและคติชนวิทยาสามารถเปิดทัศนียภาพใหม่สู่ความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับรากเหง้าของปัญหาทางนิเวศวิทยาและต่อการสถาปนาวัฒนธรรมที่ยึดเอานิเวศเป็นศูนย์กลาง (Ecocentrism) ขึ้นมาแทนที่วิถีคิดแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

ตำนานปรัมปรายังคงมีการปรับตัวอย่างเหมาะสมและมีการอ่านซ้ำ อยู่เสมอ ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นตำนานโบราณจึงสร้างแนวความคิดร่วมสมัยของเราบางส่วนรวมถึง ธรรมชาติ เพราะธรรมชาติเป็นเรื่องสำคัญและมีความหมายเสมอในตำนาน ปรัมปรา นักวิชาการด้านนิเวศวิจารณ์ จึงสนใจศึกษาตำนานในแนวทางใหม่ ที่ต่างไปจากการศึกษาด้วยระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา ซึ่งมักจะเน้นไปที่ การศึกษาบทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของของตำนาน ที่ช่วย ชัดเกลาลาพฤติกรรมของคนในสังคมให้เหมาะสมเป็นที่ยอมรับ ตลอดจนการ ตีความเพื่อความเข้าใจโลก (Briar-Wood, 2007, 119) ดังเช่น Oden (อ้างใน Zekavat.201, 3) ได้นำเสนอว่าทฤษฎีในการศึกษาตำนานมีด้วยกัน 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีแรกเห็นว่า ตำนานคือวิทยาศาสตร์ที่ยังไม่บรรลุภาวะ (mythology is a proto-science) ทฤษฎีที่สองคือ ทฤษฎีที่มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติ (the perspective of human-nature relationship)และทฤษฎี ที่อธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (explanations of natural phenomena) ถ้ารวมทฤษฎีทั้งสามเข้าด้วยกันจะช่วยให้มีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์และธรรมชาติที่สร้างสรรค์มากขึ้น

ดูเหมือนว่าทฤษฎีของ Oden นั้นให้น้ำหนักอย่างมากต่อธรรมชาติและ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติในดับทประเภทตำนาน การศึกษา ในลักษณะนี้เห็นได้จาก บทความเรื่อง Ecocriticism and Persian and Greek Myths about the Origin of Fire ของ Massih Zekavat (2014) ในบทความ นี้ Zekavat ได้ศึกษาเปรียบเทียบตำนานการกำเนิดไฟของชาวเปอร์เซีย กับตำนานของกรีก ภายใต้สมมุติฐานที่ว่า อคติที่มีต่อธรรมชาติของคนใน ปัจจุบัน มีรากเหง้ามาจากความคิดของคนในอดีต เขาเห็นว่า การสืบค้น เกี่ยวกับกำเนิดของไฟข้ามเขตแดนทางวัฒนธรรมจะแสดงให้เห็นถึง ความคล้ายคลึงกันบางประการของทัศนะทางนิเวศวิทยา ซึ่งสามารถอธิบาย ได้ว่าเป็นผลมาจากความคล้ายคลึงกันในอดีตทางนิเวศวิทยามากกว่า อิทธิพลโดยตรงระหว่างวัฒนธรรมกรีกและเปอร์เซีย

งานชิ้นนี้แม้จะเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบตำนานการเกิดไฟจากสองวัฒนธรรมในอดีต แต่ก็มีประเด็นถกเถียงสำคัญต่อวิธีคิดแบบยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดอคติต่อธรรมชาติ วิธีการที่ Zekavat ใช้คือการวิเคราะห์โดยพิจารณาคู่ตรงข้าม (binary opposition) ระหว่างหญิง/ชาย, วัฒนธรรม/ธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ของนักวิจารณ์เชิงนิเวศ จนได้ข้อค้นพบในการศึกษาว่า ตำนานกำเนิดไฟของกรีกและเปอร์เซียส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับแนวคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง และการกำเนิดไฟก็เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาวัฒนธรรมของพวกเขา

บทสรุปของงานชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ตำนานกรีกนั้นมักจะเต็มไปด้วยจินตนาการ ในขณะที่ตำนานของเปอร์เซียกลับมีความเป็นเหตุผลมากกว่า เพราะได้รับอิทธิพลจากศาสนาโซโรอัสเตอร์ซึ่งเป็นศาสนาที่มีเหตุผลและพยายามทำความเข้าใจจักรวาลวิทยาในเชิงเหตุผลและปรัชญามากกว่า ในขณะที่การอธิบายตำนานการเกิดไฟของกรีกมักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของเทพเจ้าและเทพมารดา (God and Goddess) ที่เต็มไปด้วยแรงปรารถนาและการแข่งขัน แต่ตำนานเปอร์เซียกลับอธิบายผ่านเทพเจ้าแห่งเหตุผลที่สามารถอธิบายให้เห็นเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ

บทความเรื่อง “Tribes of Snow” Animals and Plants in the Nuosu Book of Origins. โดย Mark Bender (2008) เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของการศึกษาข้อมูลทางคติชนในแนวการวิจารณ์เชิงนิเวศร่วมกับระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา Bender ยืนยันว่า การศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะตามมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศและทฤษฎีทางคติชนวิทยาช่วยให้การค้นคว้า ดีความความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์กับพลวัตของสิ่งแวดล้อมได้ชัดเจนมากขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้ได้หยิบเอาบทกวีเล่าเรื่องที่รู้จักกันในชื่อ Hnewo tepyy (Book of Origins) ซึ่งยึดถือกันว่า ถือเป็นศูนย์กลางของตำนานและพิธีกรรมในจินตนาการของชนเผ่าโนซุ (Nuosu) กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน มาศึกษาในฐานะ

มหากาพย์พื้นบ้านที่เล่าเรื่องถึงต้นกำเนิดของท้องฟ้า แผ่นดิน ลักษณะทางภูมิศาสตร์และรูปแบบการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อเกิดบรรพบุรุษของชนเผ่าโนชู (Bender, 2008, 5) เนื้อหาของมหากาพย์เรื่องเล่านี้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและชนบประเพณีของชุมชน ซึ่งปรากฏในหลายสำนวนทั้งมุขปาฐะ และลายลักษณ์ เรื่องเล่านี้บรรยายถึงตำนานการก่อเกิดของชนชาติโนชูและตำนานในการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน คำอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์และการกระทำในมหากาพย์นี้ ถือว่าเป็นต้นแบบและข้อแนะนำในการแสดงพฤติกรรมทางสังคมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในสังคมโนชูปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ วงศ์ตระกูล เพศรวมถึงประเพณีในวงจรชีวิต เช่น การแต่งงาน พิธีจัดงานศพ ธรรมเนียมในการรับแขก การปรุงและบริโภคอาหาร ทั้งในระดับกลุ่มและสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นมหากาพย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของชนเผ่าโนชูอย่างครอบคลุมแทบจะทุกด้าน นับตั้งแต่การกำเนิดโลก มนุษย์ พืช สัตว์ ความเชื่อ ชนบประเพณีและแบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวัน

เนื้อหาของบทความมีอยู่สองส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาโดยระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา ที่กล่าวถึงสำนวนต่าง ๆ ของมหากาพย์ Hnewo teppy เช่น คุณลักษณะ และรายละเอียดต่าง ๆ ในเชิงเปรียบเทียบต้นฉบับแต่ละสำนวน การศึกษาในส่วนที่สองให้ความสนใจต่อการวิเคราะห์เชิงนิเวศจากตัวบทตามแนวทางการวิจารณ์เชิงนิเวศ ประเด็นที่ Bender สนใจคือกรณีของ “เผ่าหิมะ” (tribes of snow) ซึ่งกล่าวไว้ในมหากาพย์นี้ ว่าคือต้นกำเนิดของพืช สัตว์และบรรพบุรุษของเผ่าโนชู ในตำนานกล่าวถึงเหตุการณ์ช่วงที่โลกร้อนเป็นไฟ จากนั้นก็เกิดหิมะสีแดงตกลงมายังพื้นโลกสามครั้งด้วยกัน และได้กลายเป็นต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิตบนพื้นโลก ในมหากาพย์ก็กล่าวถึงชนเผ่าหิมะว่าประกอบด้วยสองกลุ่ม คือกลุ่มของพืชและสัตว์ ซึ่งมีการจำแนกอย่างเป็นระบบ เป็นกลุ่มที่ไม่มีเลือด ประกอบด้วยพืชพรรณ ต้นไม้ และหญ้า กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่มีเลือด ได้แก่สัตว์ต่าง ๆ เช่น กบ งู นกยูง หงส์ นกอินทรี หมี ลิงและมนุษย์ สิ่งที่น่าสนใจก็คือในการจำแนกสัตว์นั้น แยกออกเป็น

สัตว์ป่าและสัตว์เลื้อย แสดงให้เห็นถึงการจัดระบบองค์ความรู้เกี่ยวกับ
ธรรมชาติของคนโบราณที่มีความใกล้เคียงกับความรู้ทางธรรมชาติวิทยา
ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาด้านการสร้างโลกในรูปแบบต่าง ๆ ที่จำแนก
โดยนักคติชนวิทยา มีนัยทางนิเวศแฝงอยู่ด้วยเสมอ สะท้อนให้เห็นวิธีคิดต่อ
ธรรมชาติและการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งเหนือ
ธรรมชาติ ที่แสดงออกผ่านผลผลิตทางวัฒนธรรม ทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะ
ตลอดจนถึงชนบประเพณีและวิถีชีวิตของผู้คนในบริบทวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่ง
ได้ส่งผ่านมายังคนรุ่นต่อ ๆ มา สารสำคัญเหล่านี้สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
ขึ้นจากวิธีการศึกษาของการวิจารณ์เชิงนิเวศ

การศึกษาตำนานด้วยระเบียบวิธีและกรอบแนวคิดของการวิจารณ์
เชิงนิเวศในวงวิชาการของไทย เห็นได้จากงานวิจัยในระดับปริญญาเอก สาขา
ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ของ สุรัชชัญญ์ นุ่นภูบาล ซึ่งนำเสนอ
ในบทความ ชื่อ Conception of The World Creation Myths Contained
in Isan Folk Literatures. ตีพิมพ์ในวารสาร Manusya ปี 2017 บทความ
เรื่องนี้มุ่งศึกษาการกำเนิดมนุษย์และอธิบายความสำคัญของธรรมชาติ ใน
วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน โดยนำเอาแนวคิดองค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิม
(Traditional Ecological Knowledge : TEK) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์
โดยสารสำคัญของแนวคิดนี้ ตามทัศนะของ pierotti and wildcat กล่าวว่า
แนวคิดองค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิม มีลักษณะ 1) ยอมรับแก่นแท้ของสิ่ง
ที่ไม่ใช่มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล 2) ตระหนักในพันธะหรือความเกี่ยวพัน
ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ การรวมกันระหว่างสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์เข้ากับ
รหัสทางจริยศาสตร์ของพฤติกรรมมนุษย์ 3) การใช้ประโยชน์จากความสำคัญ
ของสถานที่ในท้องถิ่น 4) ยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศกล่าว
สุรัชชัญญ์ (2017) สรุปว่า องค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิมในวรรณกรรม
พื้นบ้านอีสาน หมายถึง “แนวคิดที่สื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเคารพธรรมชาติ การเรียนรู้อยู่กับธรรมชาติ

และการยึดธรรมชาติเป็นศูนย์กลางของจักรวาล” เป็นชุดความรู้ของ ภูมิปัญญาที่สั่งสมกันมาอย่างยาวนานของคนในท้องถิ่นอีสาน

ด้วยกรอบคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศและแนวคิดองค์ความรู้เชิง นิเวศแบบดั้งเดิม ผนวกกับแนวคิดเรื่องสัญญาะ ที่ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการ เพื่อถอดรหัสตำนานการกำเนิดโลกทั้งสามเรื่อง ได้พบความหมายที่สำคัญว่า ปุสังกะสา ยาสังกะสี ในฐานะต้นกำเนิดชายหญิงคู่แรกของโลกที่เกิดจากลม และกล่าวถึงการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติของมนุษย์ ที่อยู่ร่วมกับดิน ต้นไม้ แสดงให้เห็นว่าในยุคแรกเริ่ม มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพของ ธรรมชาติแวดล้อม การให้ความสำคัญว่าธรรมชาติเปรียบเป็นเทพเจ้า (องค์ธรรมมา) การกำเนิดสรรพสิ่งของคนอีสาน จึงมีแนวคิดของการให้ความสำคัญ กับธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วเนื้อหา ยังแสดงการดำรงชีพของปฐม มนุษย์คู่แรกว่า “อาศัยอยู่กับดินและต้นไม้” อันแสดงนัยเชิงนิเวศว่า มนุษย์มี ความใกล้ชิดผูกพันและสัมพันธ์กับธรรมชาติมาแต่ครั้งปฐมกาล เป็นการคิด แบบองค์รวมเรื่องยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ที่มนุษย์ ต้องปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ คืออาศัยดินเป็นสายธารแห่งการดำรงชีพ มีต้นไม้เป็นบ้านอาศัยพักพิง สำหรับชีวิตในขั้นวิวัฒนาการ เนื้อหาได้กล่าวถึง การดำรงชีพของสัตว์ทั้งหลายว่า เมื่อมีพืชเกิดขึ้น ปุสังกะสา-ยาสังกะสี จึง บั่นสัตว์ให้กินพืช เมื่อมีสัตว์กินพืชมากก็บั่นสัตว์กินเนื้อมากินสัตว์กินพืช เป็นการควบคุมจำนวนพืชและสัตว์ไปในตัว (สุรัชัญกุล นุญญาล, 2017)

ในด้านองค์ความรู้เชิงนิเวศหรือ TEK นั้น ผู้วิจัยพบว่าตำนานน้ำเต้าปั้ง เป็นวรรณกรรมที่อธิบายองค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิม ด้วยการเสนอความ เป็นวิถีแห่งธรรมชาติ เพศสภาพของหญิงและชายผ่านวรรณกรรมพื้นบ้าน อีสาน ซึ่งในสังคมเกษตรแบบดั้งเดิมให้ความสำคัญกับเพศหญิงในฐานะ เพศผู้เอื้อต่อปัจจัยการผลิต เพศหญิงมีบทบาทในการเก็บรักษาพันธุ์พืช ผู้รักษาความลับทางการเพาะปลูก เสมือนเทพแห่งดินผู้เพาะปลูกพืชชาติให้ สมบูรณ์โดยสื่อผ่านวรรณกรรมเรื่องน้ำเต้าปั้ง ที่เปรียบผลน้ำเต้าปั้งเป็นตั้ง มดลูกของพืชชาติ เมื่อสังคมมนุษย์มีการพัฒนาการทางสังคม มีการจับกลุ่ม

จึงเกิดยุคแห่งการล่า การให้ความสำคัญกับเพศชายจึงมีมากกว่าเพศหญิง ในฐานะของผู้นำแห่งการล่า การล่านำมาซึ่งความตาย แต่แนวคิดของเชิงนิเวศแบบดั้งเดิมถือว่าการตายกลับได้มาซึ่งการก่อกำเนิดชีวิตใหม่ ที่ปรากฏแนวคิดในวรรณกรรมน้ำเต้าปู้ กล่าวถึงการตายของควาย แล้วเกิดเป็นน้ำเต้า พอน้ำเต้าเหี่ยวเฉาตาย ก็กลายเป็นผู้คนไหลออกมา สะท้อนถึงแนวคิดได้ว่าการตายเป็นสัญลักษณ์ของการกำเนิดชีวิตใหม่

2. การศึกษานิทานและเรื่องเล่า

นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนเรื่องเล่า นับเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาอีกประเภทหนึ่ง ที่มีการนำมาศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ ทั้งในด้านองค์ประกอบและการใช้ภาษาวิทยานิพนธ์เรื่อง *Once Upon an Ecocritical Analysis: The Nature-Culture of German Fairy Tales and Its Implications* โดย Katherine Ann Adler (2014) เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของการศึกษาด้านนิทานพื้นบ้านในแนวทางนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเทพนิยาย (fairy tales) ของเยอรมันกับแนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศ โดยตรวจสอบความคล้ายคลึงและความแตกต่างในการพรรณนาธรรมชาติในนิทานที่เผยแพร่โดยพี่น้องตระกูลกริมม์ ในปี ค.ศ. 1857 กับนิทานที่เขียนขึ้นใหม่โดยนักเคลื่อนไหวทางการเมืองในสาธารณรัฐไวมาร์ของเยอรมนี คือ "Frau Holle" และ "Die drei Schlangenblätter" การศึกษาพบว่าพี่น้องตระกูลกริมม์ นำเสนอธรรมชาติเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนแนวคิดอุดมคติ (utopia) ของชนชั้นกลาง ในขณะที่นักเขียนของไวมาร์ทั้งสองคนกลับพรรณนาแบบเทพนิยายดั้งเดิม เพื่อสนับสนุนความคิดอิสระ พร้อมกับวิจารณ์จุดอ่อนของอุดมการณ์ยูโทเปียของพี่น้องตระกูลกริมม์ โดยวิธีการของการวิจารณ์เชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าเทพนิยายกริมม์ร้ายวร้ายไปด้วยภาพพจน์เกี่ยวกับธรรมชาติ จนสร้างความเกลียดเกล็นผ่อนคลายให้กับผู้อ่านมาหลายศตวรรษ ภาพธรรมชาติที่อุดมนี้ไม่เพียงแต่ผนึกความคิดเรื่องการเชื่อมโยงระหว่าง

กันระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ผู้อ่านนิทานเกิดสำนึกในการรับผิดชอบต่อธรรมชาติ มีจิตสำนึกทางจริยธรรมในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมนุษย์กับธรรมชาติต่อไป (Adler, 2014, 9)

การศึกษานิทานในกรอบแนวคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศ ยังเห็นได้ในบทความเรื่อง Ecocriticism Values in The Indonesian Folktale “Timun Emas (Golden Cucumber) โดย Retnowati, Endang Ernawati, and Akun. (2018) บทความนี้ได้ศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวเรื่อง Timun Emas หรือ “แตงกวาทองคำ” โดยใช้กรอบแนวคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศวิเคราะห์นิทานเรื่องแตงกวาทองคำ ซึ่งเป็นนิทานที่ได้รับความนิยมและรู้จักอย่างแพร่หลายในประเทศอินโดนีเซีย โดยเฉพาะในชวาตะวันออก เพราะว่าพ่อแม่และผู้ปกครองมักจะนำมาเล่าให้เด็ก ๆ ฟังเสมอ นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงหญิงชรายากจนที่มีชีวิตอยู่เพียงลำพัง วันหนึ่งนางไปขอเด็กกับยักษ์ตนหนึ่งยักษ์บอกว่าจะให้เด็กแก่นางแต่มีเงื่อนไขว่าเมื่อเด็กโตจนอายุหกขวบ นางจะต้องคืนเด็กคนนั้นให้แก่ยักษ์ หญิงชราตกลงใจตามเงื่อนไขนั้น จากนั้นยักษ์ก็มอบเมล็ดแตงกวาให้ เมื่อนางกลับมาถึงบ้านก็นำเมล็ดแตงกวาไปปลูก กระทั่งมันงอกงาม จนถึงเวลาออกดอก หญิงชราที่พบเด็กหญิงตัวน้อย ๆ อยู่ในดอกแตงกวานั้น นางมีความสุขมากจึงพาเธอกลับบ้านและตั้งชื่อให้ว่าแตงกวาทองคำ เมื่อเด็กหญิงมีอายุได้หกขวบ ก็ถึงเวลาที่หญิงชราต้องนำเธอไปคืนให้กับยักษ์ตามข้อตกลง แต่นางกล่าวว่าเด็กหญิงจะไม่ปลอดภัย จึงไม่ยอมคืนเด็กหญิงให้ตามสัญญา หญิงชราบอกให้เด็กหญิงหนีออกจากบ้านก่อนยักษ์จะมาถึง ยักษ์ไล่ตามเด็กหญิงแตงกวาทองคำ แต่เธอได้ขว้างสิ่งของบางอย่างใส่จนยักษ์ไม่สามารถตามจับเธอได้ ในระหว่างที่ยักษ์ไล่จับเธอ นั้นเกิดมีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหลายอย่างเกิดขึ้น และกลายเป็นอุปสรรคไม่ให้ยักษ์ตามจับเด็กหญิง ทำให้เธอปลอดภัยจากยักษ์ในที่สุด (Retnowati, Ernawati, and Akun, 2018, 221)

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ งานชิ้นนี้ได้ศึกษาเฉพาะองค์ประกอบของเรื่องเล่าที่สำคัญคือ ตัวละคร โครงเรื่อง ฉาก และสัญลักษณ์ของนิทาน องค์ประกอบ

เหล่านี้จะถูกนำมาวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศที่สัมพันธ์กับคุณค่าของมนุษย์ ธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่านิทานแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมและมนุษย์อย่างไรบ้าง จุดมุ่งหมายของการวิจัยก็เพื่อพัฒนาจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิตโดยปราศจากความโลภ เพื่อความสงบสุขของคนในสังคม เพราะคณะผู้วิจัยเห็นว่าอินโดนีเซียนั้นอุดมไปด้วยนิทานพื้นบ้าน และเห็นว่าคติชนวิทยาคือกระจกที่สะท้อนให้เห็นผู้คนในสังคม นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าทางวัฒนธรรมและเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม และยังทำให้มองเห็นการแสดงตัวตนของมนุษย์อีกด้วย ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงควรจะทำหน้าที่ในการสั่งสอนจริยธรรมและต้องสัมพันธ์กับความจริงทางการเมืองและสังคมในปัจจุบันในโลกของวิชาการสมัยใหม่ คติชนวิทยาและนิทานพื้นบ้านควรได้รับการพิจารณาเพื่อทำความเข้าใจวรรณกรรมและอารยธรรมโบราณ (Retnowati, Ernawati, and Akun, 2018, 222)

งานวิจัยชิ้นนี้ควรได้รับการยกย่องว่าเป็นการศึกษานิทานพื้นบ้านโดยใช้ทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศที่น่าสนใจมาก เพราะยืนอยู่บนรากฐานวิธีคิดแบบยึดนิเวศเป็นศูนย์กลาง (ecocentrism) เพื่อตรวจสอบว่าธรรมชาติได้รับการนำเสนอในนิทานอย่างไร การวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญของนิทาน โดยเฉพาะจาก (setting) ถูกเชื่อมโยงไปสู่การค้นหานัยและความหมายเชิงนิเวศ เช่น ฉากทางกายภาพมีบทบาทอย่างไรในโครงเรื่อง ค่านิยมที่แสดงออกในนิทาน วิธีการอุปสรรคเกี่ยวกับแผ่นดินมีอิทธิพลต่อวิถีที่มนุษย์ปฏิบัติต่อมันหรือไม่ แนวคิดที่มีต่อป่าดงแดนเถื่อน (wilderness) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรเมื่อเวลาผ่านไป ความรู้และการศึกษาช่วยให้มนุษย์ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างไรบ้าง นอกจากนี้แล้วยังมีการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติ โดยเฉพาะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมของภาษาและวรรณคดี เพื่อทำความเข้าใจต่อระบบจริยธรรมที่จะนำมาใช้และปฏิรูปให้ดีขึ้น จากการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นว่านิทานเรื่อง Timun Mas ได้แสดงให้เห็นวัฒนธรรมอินโดนีเซีย ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวัฒนธรรม ตลอดจน

ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและชนชาติที่มาจากค่านิยมและความเชื่อ
ในคติชนวิทยา

3. การศึกษาสุภาษิตพื้นบ้าน

สุภาษิต หรือภาษิตพื้นบ้าน (proverbs) จัดเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ
ที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาในการใช้ภาษาของกลุ่มคนในแต่ละวัฒนธรรม ที่
สะท้อนให้เห็นวิถีคิด การมองโลกและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่น่าสนใจ
เป็นอย่างมาก ข้อมูลชุดนี้จึงมีความน่าสนใจในการศึกษาเชิงนิเวศไม่น้อยไป
กว่าข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภทอื่น ดังตัวอย่างการศึกษาในบทความวิจัย
เรื่อง Exploring Environmental Discourses in Oral Literature: Ecocritical
Analysis of Oromo Proverbs ของ Ashenafi Belay Adugna (2014)
บทความนี้ให้สนใจศึกษาวาทกรรมสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในภาษิต
พื้นบ้านของชนเผ่าโอโรโม (Oromo)³ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ข้อคือ
1) วาทกรรมสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในภาษิตพื้นบ้านของชนเผ่าโอโรโมคืออะไร
2) โลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติในสุภาษิตพื้นบ้านของชาวโอโรโมมีคุณค่าอย่างไร
และ 3) ภาษิตพื้นบ้านได้แสดงแนวคิดชาวบ้านเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อ
ธรรมชาติของมนุษย์อย่างไรบ้าง

จากกรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้สำรวจวาทกรรม
สิ่งแวดล้อมในวรรณกรรม สุภาษิตซึ่งมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมของสังคมที่
นำเสนอแนวคิดเรื่องสภาพของธรรมชาติและควบคุมจรรยาบรรณของสังคม
Adugna ได้อ้างงานวิจัยเกี่ยวกับสุภาษิตของโอโรโมที่มีมาก่อนหน้านี้ โดย
Cotter (1992) พบว่า "สุภาษิตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้านจริยธรรม
และจริยธรรม ทำให้เกิดความสำนึกผิดชอบชั่วดี ในขณะที่เดียวกันก็สร้าง
ความมั่นใจให้คนในสังคมได้ตัดสินใจเลือก ระหว่างความดีความชั่ว ความยุติธรรม
และไม่ยุติธรรม ถูกและผิด ผู้วิจัยเห็นว่าการวิเคราะห์ผ่านมุมมองของการ
วิจัยเชิงนิเวศจะเผยให้เห็นความกังวลด้านสิ่งแวดล้อมที่สะสมอยู่ตลอดเวลา
ในประเพณีของประชาชน และเมื่อได้ศึกษาวาทกรรมจากสุภาษิตของ

ชาวโอโรโม ก็พบวาทกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งหมด 4 ชุด คือ วาทกรรมแรก ได้แก่ วาทกรรมของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ผ่านคุณค่าภายในของรูปแบบชีวิตที่แตกต่างกันในระบบนิเวศ สะท้อนให้เห็นถึงหลักจริยธรรมในการดูแลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน ส่วนวาทกรรมที่สองคือวาทกรรมว่าด้วยคุณค่า สุภาพิตได้สะท้อนให้เห็นการตระหนักถึงคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยของธรรมชาติและการปกป้องรักษาธรรมชาติทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่มสังคม ซึ่งสุภาพิต เรียกร้องให้มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อการกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติ ส่วนวาทกรรมที่สาม เป็นวาทกรรมที่มีลักษณะย้อนแย้ง ทั้งรักทั้งชังในการปฏิบัติต่อธรรมชาติ โดยเฉพาะสัตว์บางชนิด สุภาพิตของชาวโอโรโม นำเสนอให้เห็นการยกย่องยอมรับคุณค่าของสัตว์ว่ามีประโยชน์ต่อมนุษย์ แต่ก็มือคติดต่อสัตว์บางประเภท เช่น ลาและสุนัข ซึ่งมักจะถูกมองในภาพลบ ตำนานิตีเยน ส่วนวาทกรรมสุดท้ายนั้นสืบเนื่องมาจากวาทกรรมที่สาม คือวาท-กรรมการเรียกร้องสิทธิ์ที่เหนือกว่าต่อผู้หญิงและธรรมชาติ ซึ่งมีการเชื่อมโยงผู้หญิงกับสัตว์ที่ไร้ระเบียบ เพื่อให้สิทธิ์ที่เหนือกว่าของบุรุษในการควบคุมทั้งสตรีและธรรมชาติ วาทกรรมนี้ค่อนข้างมองมนุษย์ว่าเหนือกว่าธรรมชาติ หรือวิถีคิดแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง หรือ Anthropocentrism นั้นเอง

งานวิจัยชิ้นนี้ถือว่ามีความทันสมัยในแง่ที่ได้บูรณาการแนวคิดเชิงสหวิทยาการ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเรื่องวาทกรรมของสำนักหลังโครงสร้างนิยม แนวคิดการวิจารณ์เชิงนิเวศรวมทั้งแนวคิดจริยธรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบวิธีของการวิจารณ์เชิงนิเวศที่เปิดโอกาสให้มีการนำศาสตร์และความรู้ทั้งด้านมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์เข้ามาบูรณาการในการวิเคราะห์ตีความ

คติชนวิทยาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ : ข้อสังเกตบางประการ

จากงานวิจัยและบทความบางเรื่องที่ได้นำมาเสนอข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้และแนวโน้มของการศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาด้วย

ระเบียบวิธีอื่น ที่นอกเหนือจากทฤษฎีทางคติชนวิทยาโดยตรง สอดคล้องกับ แนวโน้มของการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์และที่หวนกลับไปสู่การศึกษาทางวัฒนธรรม (cultural turn) การหวนกลับไปสู่วัฒนธรรมคือผลของการเปลี่ยนแปลงวิธีการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่ได้รับแรงกระตุ้นมาจาก การเกิดขึ้นของทฤษฎีใหม่ ๆ ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมและวรรณกรรม ดังที่ เซาก์โก (Saukko, 2003 อ้างถึงใน สุระเดช โชติอุดมพันธ์, 2560, 556) เห็นว่า ระเบียบวิธีของวัฒนธรรมศึกษา เกิดจากการผสมผสานของระเบียบวิธีหลักจากสามแขนง คือ การศึกษาตามแนวมนุษยนิยม โครงสร้างนิยมและปรัชญาซ้ายใหม่ ก่อให้เกิดการแตกแขนงเป็นทฤษฎีใหม่ ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม หลังสมัยใหม่นิยม หรือแม้แต่ทฤษฎีอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีหลังอาณานิคม (Postcolonial) ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism) ทฤษฎีนีโอมาร์กซิสต์ ทฤษฎีประวัติศาสตร์นิยมใหม่ (New Historicism) และแม้แต่ทฤษฎีล่าสุดอย่างการวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) ทฤษฎีเหล่านี้ล้วนจัดอยู่ในร่มเงาของการศึกษาที่เรียกว่า "วัฒนธรรมศึกษา" (cultural studies) แทบทั้งสิ้น และแทบทั้งหมดก็มองตัวบทวรรณกรรมว่า เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม (cultural production) มากกว่าเป็นผลผลิตที่แสดงถึงอัจฉริยภาพของผู้แต่งตามคตินิยมแบบมนุษยนิยมที่เคยเชื่อถือกันมา

เมื่อนำแนวความคิดนี้มาพิจารณาการศึกษาคติชนวิทยา ซึ่งโดยพื้นฐานก็คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมเช่นกัน การศึกษาคติชนวิทยาก็คงไม่อาจข้ามผ่านปรากฏการณ์ดังกล่าว นั่นคือแนวโน้มของคติชนศึกษา (folklore studies) ในปัจจุบันและอนาคตก็เป็นการศึกษาในเชิงวัฒนธรรมศึกษามากขึ้น ข้อมูลคติชนวิทยาจึงควรเป็นตัวบทที่ทำท่ายและสามารถรองรับแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ ในการศึกษา รวมทั้งในแนวการศึกษาที่เรียกว่าสหวิทยาการเช่นเดียวกัน สิ่งหนึ่งที่เราต้องตระหนักสำหรับการศึกษาในอนาคต ก็คือการศึกษาเชิงบูรณาการ การข้ามศาสตร์และข้ามสายซึ่งนำไปสู่การสลายพรมแดนของสาขาวิชา ที่มีการแบ่งแยกอย่างตัดขาดจากกัน มาสู่การศึกษาเชิง

สหวิทยาการมากขึ้น ข้อสังเกตนี้ดูเหมือนจะสอดคล้องกับแนวโน้มการศึกษา คติชนวิทยาในประเทศยูเครนในงานวิจัยเรื่อง Trend in folklore studies development in the research and education space at Ukrainian and foreign Universities โดย Myroslava Vovk (2017) ผู้วิจัยยืนยันว่า การศึกษาเกี่ยวกับคติชนวิทยาในการวิจัยและการศึกษาของยูเครนและต่างประเทศ จะได้รับการพัฒนาเป็นศาสตร์แบบสหวิทยาการ บนพื้นฐานของประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์และการสอนที่ต้องคำนึงถึงการบูรณาการที่ทันสมัยซึ่งนักคติชนวิทยาและนักวิจัยควรจะศึกษาในฐานะมนุษย์แห่งวัฒนธรรม (man of culture) ที่มีความตระหนักในความเป็นชาติ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมไปพร้อมกัน

สำหรับทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ โดยตัวมันเองนั้นก็มีความเป็นสหวิทยาการอยู่แล้ว จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าจะไปได้กับการศึกษาทางคติชนในอนาคต โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของข้อมูลคติชนวิทยาสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นคติชนวิทยาเมือง คติชนในสังคมดิจิทัล ยิ่งท้าทายต่อการศึกษาโดยแนวทางวัฒนธรรมศึกษาไม่น้อยกว่าวรรณคดีศึกษา

สำหรับแนวทางที่เป็นไปได้ในการศึกษาคติชนวิทยาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศนั้น ผู้เขียนเห็นว่ายังมีประเด็นน่าสนใจที่ควรได้รับการพิจารณาอีกหลายแง่มุม อาทิ เช่น

1. การศึกษาเกี่ยวกับสถานที่ (place) ซึ่งได้รับการนำเสนอในข้อมูลคติชนวิทยาประเภทนิทาน ตำนานและเรื่องเล่า ทั้งสถานที่ที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ รวมทั้งสถานที่ในฐานะพื้นที่พิเศษที่อยู่ในรูปของสถานที่ในจินตนาการ ซึ่งปรากฏในฐานะองค์ประกอบของเรื่องเล่า เช่นสถานที่ที่ปรากฏในตำนานปรัมปราของท้องถิ่น สถานที่ในนิทานพื้นบ้าน เพื่อวิเคราะห์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น การนำเสนอภาพแทนธรรมชาติ การศึกษากระบวนการทัศน์ หรือวาทกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติผ่านสถานที่ การใช้ภาษา ความเปรียบและการอุปลักษณ์ต่อสถานที่ เพื่อค้นหาคำความหมายเชิงนิเวศ

2. การศึกษาจักรวาลทัศน์ หรือ การกำเนิดโลกและมนุษย์ในตำนาน ปรัมปราและนิทานพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่น นอกเหนือจากที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว

3. การศึกษาเรื่องสัตว์ ในนิทาน ตำนาน สุภาษิตคำพังเพย การศึกษาเกี่ยวกับสัตว์ในมุมมองของของทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ มีแง่มุมในการศึกษาอย่างหลากหลาย⁴ ไม่ว่าจะเป็น การอุปลักษณ์เกี่ยวกับสัตว์ เพื่อตรวจสอบแนวคิด ตรวจสอบแนวคิดในการแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ผ่านการนำเสนอภาพแทนของสัตว์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์และจริยธรรมเกี่ยวกับสัตว์ การกลายร่างจากมนุษย์เป็นสัตว์ หรือ สัตว์เป็นมนุษย์ ในนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

4. การศึกษาสัตว์กับเพศ และเพศสภาพ การเชื่อมโยงมนุษย์กับสัตว์ ผู้หญิงกับสัตว์ โดยใช้แนวคิด สตรีนิยมเชิงนิเวศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศมาพิจารณาก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก

5. การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมซึ่งปรากฏในข้อมูลทางคติชนทั้งเรื่องเล่า นิทาน และชนบทประเพณีต่าง ๆ

6. การศึกษาภูมิปัญญาเชิงนิเวศแนวดั้งเดิม ในตำนาน นิทานพื้นบ้าน สุภาษิต ความเชื่อชนบทประเพณีพื้นบ้าน ซึ่งอุดมด้วยข้อมูลดังกล่าว การศึกษาใช้กรอบแนวคิดของการวิจารณ์เชิงนิเวศและแนวคิดภูมิปัญญาเชิงนิเวศแบบดั้งเดิม (TEK)^{5b} ซึ่งจะนำไปสู่การตรวจสอบประเด็นเกี่ยวกับสำนักเชิงนิเวศ การใช้ประโยชน์และการปกป้องธรรมชาติในภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นตลอดจนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ประเด็นที่น่าสนใจข้างต้น ยังเป็นพื้นที่เปิดในการศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศ ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นที่ "การศึกษาคติชนสีเขียว" ซึ่งอาจทำควบคู่ไปกับการศึกษาตามระเบียบวิธีของคติชนวิทยา เพราะเท่าที่ผ่านมาการศึกษาในแนวทางดังกล่าวถือว่ายังไม่ปรากฏมากนักในวงวิชาการคติชนวิทยาของไทย

บทสรุป

การศึกษาในกระบวนทัศน์หลังโครงสร้างนิยม ได้นำเสนอว่าผลผลิตทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นตัวบทให้เราศึกษาได้ทั้งสิ้น การศึกษาทางด้านวรรณกรรมและคติชนวิทยาก็ได้เดินทางมาสู่แนวทางใหม่ในการศึกษาเช่นเดียวกัน ตัวบท ๆ ใด ๆ ก็ตาม ไม่อาจที่จะศึกษาอย่างผูกขาดด้วยทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง แต่ผู้ศึกษาสามารถเลือกใช้ทฤษฎีที่เหมาะสมในการศึกษาตีความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาตัวบทที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ทั้งคติชนวิทยาและวรรณกรรม การศึกษาแบบหลังโครงสร้างนิยมจึงเป็นการศึกษาที่สลายพรมแดนของสาขาวิชาเฉพาะด้านไปสู่การศึกษาแบบข้ามศาสตร์ ข้ามสายซึ่งเรียกกันว่าการศึกษาในแบบสหวิทยาการ การนำเสนอบทความ คติชนวิทยากับการศึกษาเชิงนิเวศในครั้งนี้ เป็นการนำเสนอมุมมองใหม่และปรากฏการณ์ของการศึกษาคติชนวิทยาด้วยระเบียบวิธีของการศึกษาวรรณกรรม ซึ่งมีแนวโน้มที่เป็นไปได้จากกรณีตัวอย่างที่ได้นำเสนอมาแล้ว หากเราเปิดกว้างและทำใจยอมรับการศึกษาแบบข้ามศาสตร์ข้ามสาย หรือการศึกษาในแนวทางวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) อย่างปราศจากอคติหรือข้อตะขิดตะขวงใจ จะเห็นได้ว่าแนวทางของทฤษฎีการวิจารณ์เชิงนิเวศนั้นก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาข้อมูลทางคติชนวิทยาได้อย่างน่าสนใจ และยังมีประเด็นหัวข้อใหม่ ๆ ทำทนายให้ศึกษาอยู่ไม่น้อยเลย.

เชิงอรรถ

- ¹ ประธานหลักสูตร ศศ.ม.สาขาภาษาไทยและประธานหลักสูตร ปร.ด.สาขาภาษาไทย (อ.ธัญญา)
- ² อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย (อ.ลาวัญญ์)
- ³ รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตและศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
- ⁴ ดู John Charles Ryan Beyond East Asian Landscapes: A Survey of Ecocriticism in Thai Literary Studies. International Conference on Trends in Economics, Humanities and Management (ICTEHM'15) August 12-13, 2015 Pattaya (Thailand)

- ⁵ Oromo เป็นชื่อชนเผ่าหนึ่งในประเทศเอธิโอเปีย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดในเอธิโอเปียและเป็นตัวแทนของประชากร 34.5% ของเอธิโอเปีย ชาว Oromos พูดภาษา Oromo เป็นภาษาแม่ (เรียกอีกอย่างว่า Afaan Oromoo และ Oromiffa) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาขา Cushitic ของตระกูลภาษา Afro-Asiatic ถือว่าเป็นชนเผ่าที่มีความเป็นมายาวนานในประวัติของเอธิโอเปีย
- ⁶ ดู รัชนีญา สังข์พันธานนท์ “ใช่เพียงแต่รัจจาน : สัตวศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ” ใน รื่นฤทัย สังข์พันธุ์ (บรรณาธิการ) ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะ ทัศนะของนักวิชาการไทย. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์นาคร, 2560.
- ⁷ ดูตัวอย่างการศึกษาใน รัชนีญา สังข์พันธานนท์ (2556) วรรณคดีสีเขียว : กระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทย. ปทุมธานี : นาคร

เอกสารอ้างอิง

- Abraham, O. and Abdulmalik, A. (2015). Ecocritical Analysis of Myth in Achebe's Things Fall Apart. **Journal of Humanities And Social Science**. 20(6)(Ver II)(June), 46-50.
- Adler, A. K. (2014). **Once Upon an Ecocritical Analysis: The Nature-Culture of German Fairy Tales and Its Implications**. The thesis has been accepted and approved in partial fulfillment of the requirements for the Master of Arts degree in the Department of German and Scandinavian.
- Asante-Darko, K. (2006). **Ecocriticism and Environmental Knowledge of Contours of the Emergent & Ancient Oromo Nation**. Johannesburg: University of the Witwatersrand. From <http://www.worldcat.org/title/ecocriticism-and-environmental-knowledge-of-asante-oral-poetry/oclc/775703542>.
- Ashenafi, B.A. (2014). Exploring Environmental Discourses in oral literature: Ecocritical analysis of Oromo proverbs. **Journal of Languages and Culture**. 5(2)(June), 24-35.

- Bender, M. (2008). "Tribes of Snow" Animals and Plants in the Nuosu Book of Origins. **Asian Ethnology**. 67(1).
- Brunvand, J. (1978). **The Study of American Folklore: An Introduction**. (2nded.). New York : W.W. Norton.
- Buell, L. (1995). **The Environmental Imagination**, Cambridge, MA: Harvard University Press
- Cotter, G. (1992). **Proverbs and sayings of the Oromo People of Ethiopia and Kenya with English translations**. Lewiston, N.Y.: E. Mellen Press.
- Danandjaya, J. (2002). **Folklor Indonesia**. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti.
- Finnegan, R. (1992). **Oral Traditions and the Verbal Arts: A Guide to Research Practices**. London and New York: Routledge
- Garrard, G. (2004). **Ecocriticism: The Critical Idiom**. New York : Routledge.
- Gotfelty, C, and Harold, F., eds. (1996). **The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology**. Athens: U of Georgia P, Print.
- Hagen, J. (2012). **An ecocritical pact with K.Bhabha's the commitment theory**" Retrived [www. Consortiumjournal.com](http://www.Consortiumjournal.com)
- P. Premchandrar. (2018). Exploring The Relationship between Man and Nature in Jon Favereau's film. **The Jungle Book**. Special Issue 2(11)(March).
- Propp, V. (1984). Theory and History of folklore. Translated by Ariadna Y. Martin and Richard P. Martin and Several others. by the University of Minnesota

- Retnowati, E. Ernawati, and Akun. (2018). Ecocriticism Values in The Indonesian Folktale **Timun Emas (Golden Cucumber)** **Humaniora**. 9(2)(July), 221-229 .
- Ryan, C. (2015). **Beyond East Asian Landscapes: A Survey of Ecocriticism in Thai Literary Studies**. International Conference on Trends in Economics, Humanities and Management (ICTEHM'15) August 12-13, Pattaya (Thailand).
- Simmons IG (1993). **Interpreting Nature: Cultural Constructions of the Environment**, London and New York: Routledge.
- SuKmwawan,S. (2017). Environmental Messages as Found in Indonesian Folklore and Its Relation to Foreign Language Classroom. **Arab World English Journal (AWEJ)**. 8(1) (March).
- Thanya S. and Surathdchanukoon N. (2017). Conception of The World Creation Myths Contained in Isan Folk Literatures. **MANUSYA: Journal of Humanities Regular** 20(1).
- Vovk, M. (2017) Trend in folklore studies development in the research and education space at Ukrainian and foreign Universities. **Comparative Professional Pedagogy** 7(1).
- Wheat, Jennifer C. (2007). "Mindless Fools and Leaves That Run: Subjectivity, Politics, and Myth in Scientific Nomenclature." *Coming into Contact: Explorations in Ecocritical Theory and Practice*. Ed. Annie Merrill Ingram, Ian Marhall, Daniel J. Philippon, and Adam W. Sweeting. Athens: U of Georgia P, 209-20.
- Wood, B. (2007). "Mana Wa^hine and Ecocriticism in Some Post-80s Writing by Ma^oori Women.". **Interdisciplinary Studies in Literature and Environment**. 14(1), 107-24.

Workineh, K. (2001). Traditional Oromo Attitudes towards the Environment: An Argument for Environmentally Sound Development. **OSSREA Social Science Research Report Series** 19, 1-10.

ศิริพร ณ ถลาง. (2548). **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Na Thalang, S. (2005). **Folklore theory Methodology in the analysis of myths - folk tales**. Bangkok: Faculty of Arts Chulalongkorn University.

สุรเดช โชติอุดมพันธุ์ (2560). "จากวัฒนธรรมศึกษาสู่วรรณกรรมวิจารณ์" ใน รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2560) บรรณาธิการ. **ทฤษฎีการวิจารณ์ศิลปะทัศนะของนักวิชาการไทย**. ปทุมธานี: นาคกร, 532-593.

Suradech, C. (2017). "From Culture, Education to Literary Criticism" in Ruenrithai Satchaphan. **Editor. Theory of art criticism The views of Thai scholars**. Pathum Thani: Nakorn, 532-593.